

INFORME SOBRE L'ESTAT CRÍTIC DEL PATRIMONI HISTÒRIC DE SAGUNT I PROPOSTES D'ACTUACIÓ

Autor: Ponència sobre Sagunt
Ple: 29 de gener 2001

Sagunt, amb el seu conjunt de béns patrimonials, és un valor cultural valencià de primera importància, tant per la seua vinculació a la memòria de la civilització occidental com per la seua riquesa intrínseca. I és en funció precisament de reconèixer-li este caràcter de valor cultural valencià a protegir-lo, posar-lo en ús i desenvolupar-lo, que el Consell Valencià de Cultura ha decidit ocupar-se de la qüestió com a institució assessora de la Generalitat encarregada expressament per la legislació de vetlar pels valors culturals valencians.

La primera evidència amb la qual es troba qui considera este conjunt monumental és la seua complexitat, conseqüència de la profunditat del dipòsit en el temps --almenys des de la civilització ibèrica fins al recent procés de desindustrialització-- i de la seua extensió en l'espai --en principi, del Castell fins al Port Vell, amb la Via Augusta, el pont romà, el poble medieval, el Camí Vell de la Mar, les restes de la indústria siderúrgica, etc. Esta complexitat no pot ser obviada reduint l'atenció --i la inversió-- a parts singulars del conjunt, ja que és una visió comprensiva del conjunt l'única que dóna idea de les possibilitats de correcta interpretació, d'aprofitament i de desenvolupament del valor de cada una de les seues parts. No podem oblidar que allò que justifica tal valor és la construcció de la memòria històrica integradora de totes les seues fases, la qual ha de ser compresa i també expressada com el fons constitutiu del nostre present, del qual forma part, i de la visió que de nosaltres mateixos tenim en el present, en la qual es fonamenten les nostres possibilitats de futur.

Devem insistir sobre esta última observació: la preservació del valor de conjunt del patrimoni històric saguntí està, al nostre parer, per damunt dels problemes plantejats per la posada en ús d'un o altre dels seus elements. Una institució com el Consell Valencià de Cultura no podia estudiar el problema de la revalorització de Sagunt més que des d'una perspectiva històrica integradora, la conseqüència política de la qual és la necessitat prioritària que el conjunt social, tant des de les seues instàncies públiques com des de les privades, assumisca, per al millor exercici dels seus drets sobre este valuós llegat històric, les responsabilitats referents a la seua conservació, el seu estudi i la transmissió dels seus valors.

SAGUNT, REALITAT I PROBLEMES

Dels treballs del Consell Valencià de Cultura (visites, consultes a persones i institucions, informes estudiats, etc.), se'n desprén la següent visió de l'estat del conjunt monumental de Sagunt:

1. Descontextualitzar els elements del conjunt monumental dificulta la seua interpretació, a causa dels diversos usos rebuts al llarg de la història.
2. Oblit constant de la indestruïble relació del castell (declarat Monument Nacional en 1896) amb l'entorn: Via Augusta, Camí Vell de la Mar, ciutat medieval, etc.
3. Absència de valoració paisatgística en un sentit ampli.
4. Manca d'atenció als fons del museu arqueològic (creat en 1952 i declarat Monument Nacional deu anys més tard --i per tant amb la màxima protecció legal), els quals fons es troben des de 1990 en un magatzem sense que els ciutadans, ni els especialistes, hi puguem accedir.
5. Des de 1992, any de l'última excavació efectuada, no s'hi ha tornat a fer cap tipus d'investigació arqueològica. Segons indiquen els especialistes, el nucli original, Arse, era una de les ciutats més importants del món ibèric, objecte de la disputa entre púnics i romans i paradigma d'un poble. A pesar d'esta importància, encara està per excavar, llevat de les cales practicades en els anys 70 pel professor Rouillard que permeteren datar-ne la muralla.
6. Desatenció constant al conjunt per part de totes les institucions (tret d'escasses actuacions concretes).
7. Deficiència d'accessos i d'infraestructures turístiques i d'atenció al visitant, tot i que el castell rep més de 70.000 visites anuals. Tant és així, que s'ha arribat a suggerir el seu tancament cautelar, en base als motius següents:
 - a) La greu situació d'abandó del recinte, i, en conseqüència, el seu progressiu deteriorament.
 - b) L'absència d'elements informatius per a la interpretació del conjunt: visites guiades, fulls explicatius, senyalització dels recorreguts amb finalitats didàctiques, taulers explicatius, etc.

- c) L'absència de mesures de seguretat i d'atenció als visitants.
8. Conseqüència de tot això és el desaprofitament del valor representat per la importància simbòlica de Sagunt en la història i en el mite, i de les seues possibilitats per a la investigació i l'educació.

CONCLUSIONS

Davant d'esta situació, considerem necessari:

1. Que s'inicien conversacions per a tractar d'arribar a acords de col·laboració i pactes institucionals amb caràcter d'urgència entre tots els partits polítics, les forces sindicals, les entitats socioculturals, el sector privat, el món de l'educació, etc., per tal que la intervenció en Sagunt siga un projecte consensuat i acceptat per tots --un projecte d'objectius raonables i a assolir progressivament però sense interrupcions.
2. Que el pla d'actuacions vincule la ciutat i el seu entorn incloent tots els elements del conjunt en les diverses possibilitats de rutes i visites.
3. Tot això constituïx un pla director que, a més de servir de guia del projecte, hauria de començar a difondre's a la societat com a màxima destinatària tant dels seus costos com dels seus beneficis. En este sentit, suggerim, entre altres accions, la realització d'una exposició tant a Sagunt com a les principals ciutats valencianes --a València aprofitant les possibilitats de la Ciutat de les Arts i les Ciències.

Com a conclusió, direm que l'amplitud de les consideracions anteriors exigix que el pla director propugnat siga elaborat interdisciplinàriament, no solament per arquitectes, arqueòlegs i historiadors, sinó també per urbanistes, paisatgistes, botànics, etc.

Algunes consideracions que al llarg del procés de l'estudi considerem d'especial interès són:

- a) Crear infraestructures d'accés vinculades a la ciutat i al seu entorn que facen viables tant les visites com els treballs de restauració del conjunt monumental.
- b) Que es tinguen en compte les grans possibilitats d'intervencions arqueològiques no realitzades.

- c) Preparar el castell per a l'obertura al públic en condicions adequades.
- d) Obrir un centre d'acollida dels visitants.
- e) Resoldre la ubicació del museu segons un criteri museològic científic i raonable, d'acord amb els conceptes d'integració defensats en este document ¹.
- f) Elaborar rutes per a fer conèixer la trama històrica de la ciutat i reforçar el concepte de monument de tot el conjunt saguntí.

RECOMANACIÓ FINAL

El Consell Valencià de Cultura recomana respectuosament:

1. Que la Conselleria de Cultura, la Conselleria d'Obres Públiques, el municipi de Sagunt i l'Agència Valenciana de Turisme prenguen mesures, per a garantir la conservació i la difusió d'este complex monumental en els terminis que es consideren convenients.
2. Que el Ministeri de Cultura, exercint les seues competències (en especial pel que fa al castell i al museu), per tractar-se de béns del patrimoni nacional espanyol, col·labore en un pla de treball efectiu amb totes les anteriors institucions esmentades.
3. Per la qual cosa, i a la vista de la complexitat i la importància de Sagunt, es cree un Patronat amb l'objectiu d'executar el pla de treball i que done lloc a un centre d'investigacions, en col·laboració amb les universitats i altres centres d'estudi i d'investigació, no solament de la romanitat, sinó, i açò seria més real, de la civilitat.
4. Que en els projectes a llarg termini del Govern valencià i del Patronat que regula la utilització de les restes de l'antic complex siderúrgic dels alts forns no s'obliden, vista la seua relació amb el contingut d'este informe, les anteriors recomanacions.

¹ A propòsit d'esta recomanació, recordem el que ja deia Chabret en 1888: "La ciutat saguntina descansa sobre un vast museu que cal buscar obrint les entranyes de la terra si volem descobrir els testimonis de la seua gloriosa història. Però este treball resultarà estèril si el municipi de Sagunt no s'afanya a buscar un local on es recullen les restes de l'antiguitat, per a així evitar que vagen a parar a l'estranger o caiguen en mans de la ignorància que els destrosse o inutilitze".

5. El Consell Valencià de Cultura, el qual ha treballat per a transmetre este informe a les autoritats corresponents i a l'opinió pública és conscient de la duresa d'algunes de les valoracions ací expressades, però vol manifestar públicament la confiança que té que, a partir del coneixement en profunditat d'estes realitats, la Comunitat Valenciana, des de les seues autoritats, i el Ministeri de Cultura, faran possible, en un termini pròxim, que Sagunt recupere el seu lloc com a ciutat capdavantera entre les poblacions tradicionalment famoses del vell continent europeu.